

ВЧЕНИЙ, УЧИТЕЛЬ, ЧУЙНИЙ ДРУГ... ХОФФМАН ЯКУБ

Мабуть, немає серед істориків, науковців, студентської молоді, частково і школярів Рівненщини такої людини, якій було б не відомим ім'я Якуба Хоффмана (Гофмана). Саме тут, на рівненській землі, значною мірою гартувався його характер, розквітав талант великого педагога, вченого, дослідника Волині та Рівненського Поліського краю. Немалий відрізок життя цієї славетної, обдарованої Богом постаті припав і на місто Рівне. Адже саме тут він півтора десяти років учителював, зокрема в загальноосвітній школі імені Юліуша Словацького, саме в місті над Устею підготував багато наукових праць і редагував загальновідомий журнал "Rocznik Wolyuski", який давав учителям необхідний матеріал для навчання школярів таким дисциплінам як географія, природознавство та історія найближчого оточення. Яскравим свідченням і підтвердженням цього та інших моментів із захоплюючої біографії прекрасного освітянина Якуба Хоффмана вважають це польське видання.

"... Якуб Хоффман народився в Коломиї 19 березня 1896 року. Вже з юнацьких літ пов'язаний був з рухом, спрямованим на незалежність. Ще учнем гімназії в Яслі Якуб вступив до Стрільцякого Союзу. 1914-1917 років проходить військову службу в шостому батальйоні Першої Бригади Легіонів. Тяжко поранений знов повертається до лав військовиків рядів, закінчивши в Легіоні кампанію в ранзі сержанта. Він також брав участь у війні 1918-1920 років, отримавши звання поручика (до звання капітана запасу був представлений у 1932 році)..."

А ось як нестандартно прийшов Якуб до вчительської на науковій діяльності. Що саме йому вдалося зробити і видрукувати? Заглиблюючись в міжвоєнну епоху й усе дослідимо належним чином, а відтак читаємо: "...Педагогічну працю розпочинає на Волині, після здачі вчительського екзамену в 1923 році. Відчуваючи недостатню кількість матеріалів, які б дозволили реалізувати навчальну програму, передбачити необхідне ознайомлення учнів із історичною епохою, географією і природою Рівненського краю. Тож він приступає до організації й створення в 1927 році серійного ви-

давництва журналу "Rocznik Wolyuski", стає його редактором і видавцем аж до вибуху війни Німеччини проти Польщі в 1939 році. У якості авторів "Rocznik Wolyuski" підібрав для себе найвидатніших спеціалістів, які цікавилися аналізом проблем Волині й теренів сучасної нам Рівненщини. Сам "Куба", як дружньо називали Хоффмана його приятелі, поряд із цілим рядом статей з питань етнографії та історії, які були його правдивим захопленням (не дивлячись на те, що в багатьох галузях наук він був самородком) публікує в "Rocznik Wolyuski" фундаментальну працю - "Бібліографію Волині".

Як далі зауважимо, окрім освітньої, доста нелегкої праці в Рівному та дослідження Волині, провадив Якуб Хоффман ще й непросту, але досить складну громадську діяльність - був членом і керівником багатьох товариств і організацій. Ось свідчення зі шпальт тогочасних видань:

"...Одночасно, поряд з нелегкою роботою керівника школи в місті Рівне, є делегатом Державного Музею Археології Волинського Воеводства, а також членом товариств етнографічного, географічного і

співзасновником Волинського наукового товариства. В рівній мірі дїє в Союзі Польського Вчителства (в роках 1928-1935 є головою Волинського округу) і на ниві співпраці польсько-української у Волинському Союзі Сільської Молоді. В каденції 1935-1938 років є депутатом Сейму Республіки Польща..."

Окрім усього, мав Куба велику любов до колекціонування. Що саме любив збирати цей чудовий чоловік, досліджується нижче. Читаємо далі польське джерело:

"...Іншим захопленням Якуба Хоффмана є колекціонування. Поряд із зібранням пам'яток пов'язаних із боротьбою за незалежність (преса, поштові листівки, медалі, печатки, інформаційні бюлетені років 1917-1918) мав колосальний великий збір народних українських вишиванок (які зібрав на території

цілої Волині (до якої входила і рівненська земля - автор), користаючись із допомогою, які скуповували на селах старовину для макулатури) і волинських писанок..."

Та прийшла страшна війна, яка торкнулася і Якуба Хоффмана та його сім'ї. Поринаймо в черговий раз на глибину семи десятиліть і все чітко зрозуміємо, що довелося побачити нашому героєві на власні очі та пережити.

"... Після зайняття у вересні 1939 року східних земель радянським військом (для Польщі землі: Рівненщини, нинішньої Волині, Львівщини, Тернопільщини і т. д. є східними - автор) Якуб Хоффман лишається співорганізатором Союзу Збройної Боротьби на території Волині. Депортований разом із сім'єю 10 лютого 1940 року в групі військових осадників та лісної служби в Горьківську область працює при вирубці лісу та будові залізниці до Котласа.

Листи Якуба Хоффмана, що мали списки і адреси сімей, які знаходилися в трагічних умовах (багатодітних, що склалися з людей старих і хворих, які не могли випрацювати "харчової норми"), а також і листи, що мали описання важких умов, в яких знаходилися засланці, становили основу для організованої на Волині та Рівненщині допомоги (посилки харчових)..."

Зважаючи на непрості періоди історії, постає питання, чи не вдалося вцілити цінним зібранням, науковим досягненням і публікаціям видатного рівненського і волинського вченого? Ось і відповідь:

"...Етнографічний збір вишиванок і інших речей Якуба Хоффмана прийняв етнографічний музей у Києві. Колекція легіонів яку Хоффман передав у депозит Краєзнавчому Музею Кременецького Ліцею сховано у вересні 1939 року. Видобута в 1991 році є власністю краєз-

навчого музею в м. Кременець. Пропали, до речі, прийняті службою НКВД, матеріали "Rocznik Wolyuski" разом з тим підготовлена до видання п'ятитомна облічена на 25 тисяч гасел Бібліографія Волині..."

Як же склалася подальша доля Якуба Хоффмана в грізних воєнних і післявоєнних роках? Слово польському виданню:

"Вже будучи на засланні, в період 19 липня 1941 - 19 лютого 1942 року, Хоффман був заарештований службою НКВД. Звільнений зі слідчого ізолятора в результаті втручання генерала Владислава Сікорського і посла-професора у Сталіна - С. Кота назначється представником посольства Польщі при Шостій Дивізії Піхоти в Узбекистані, а потім після евакуації на Близький Схід переходить на роботу в органи Міністерства Праці та Громадської Опіки. До речі, 7 березня 1944 року в Тегерані померла дружина Якуба Хоффмана Ядвіга, народжена 28 січня 1896 року в Кракові, яка була вчителькою історії в Рівненській гімназії неподалік палацу князів Любомирських і поряд з новозбудованою в міжвоєнні роки загальноосвітньою школою (в довоєнний час вул. Ксьондза Скорупки нині вул. 24 Серпня - автор), де працював її чоловік. (Нині тут знаходиться інститут післядипломної освіти Національного університету водного господарства та природокористування - автор). Потім Якуб Хоффман виїжджає з групою дітей та молоді до Африки, де організовує для них шкільне навчання в Уганді та Кенії (до кінця 1946 року) так і Танганьї (до 1950 року)..."

(Продовження у наступному номері)

Чеслав ХИТРИЙ, краєзнавець